

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

КОРЖОВА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 378:005.963.1]: 659.4-051

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
ЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Садівничий Володимир Олексійович,
Сумський державний університет,
доцент кафедри журналістики та філології.

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Зикун Наталія Іванівна,
Університет державної фіскальної служби України,
завідувач кафедри журналістики, української словесності та
культури;

кандидат наук із соціальних комунікацій,
Синоруб Галина Петрівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, викладач кафедри журналістики.

Захист відбудеться «29» травня 2019 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.04 у Київському національному університеті культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вулиця Є. Коновальця, 36, ауд. 209.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

Автореферат розісланий «26» квітня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. А. Бачинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У перші десятиліття ХХІ ст. професія фахівця зі зв'язків з громадськістю стає все більш затребуваною. Спостерігаючи ж за змінами в галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій, можна помітити, що вони є принциповими й суттєво впливають на всі сфери життя. Відчутно зросли роль комунікацій та їх поширення, значення мобільності людини завдяки розвитку економіки, транспорту, систем зв'язку, що супроводжувалися глибокими структурними трансформаціями в соціальній сфері. Починаючи з 1950-х рр., чинниками соціально-економічного розвитку стають інтелект, знання, інформація. Своє майбутнє розвинені країни вбачають у підготовці та підборі кадрів, здатних проводити аналітичні й процедурно-технологічні дії, спрямовані, зокрема, на формування інформаційного середовища взаємодії суб'єктів соціальної діяльності, гармонізацію взаємин усередині співтовариства, їх зовнішнім і внутрішнім оточенням тощо. Ідеться про фахівців зі зв'язків з громадськістю, які сьогодні потрібні будь-якій організації незалежно від виду її діяльності та форми власності.

Із зазначеного випливає висновок: чим більше заклади вищої освіти готують PR-фахівців, тим краще для суспільства та країни. Але постає низка непростих запитань і суперечностей: як потрібно готувати таких професіоналів, яким ресурсам віддати перевагу, на яку освітню модель опиратися, якими повинні бути якість освітніх послуг, кваліфікація викладачів, стандарти вищої освіти зі спеціальності, технологія фахової підготовки піарника тощо?

У провідних університетах світу навчання в галузі паблік рилейшнз переводиться на системну та сталу основу, супроводжується усвідомленням його фундаментальності та розумінням того, що PR-фахівець не пасивний виконавець вимог керівництва, а творчий центр генерування та розроблення ідей просування іміджу організації. В Україні ці процеси відбуваються за інерцією, зумовленою: «відірваністю» вищої школи від ринку та індустрії зв'язків із громадськістю, які більше зосереджені на задоволенні приватних і корпоративних бізнес-інтересів, аніж на питаннях наукового й інституційного розвитку галузі; редукованістю паблік рилейшнз на офіційно-нормативному рівні до журналістики як напряму знання; несформованістю консолідованої позиції у середовищі експертів, практиків і теоретиків; відсутністю співпраці та інтегрованості компетентностей у межах освітнього процесу, не розроблені та не затверджені стандарти вищої освіти з піару для бакалаврів і магістрів.

Ситуація й умови сьогодення переконливо засвідчують необхідність не лише зміни підходів до розуміння нової місії, цілей і завдань PR-освіти та перегляду концепції професійної підготовки піарників, а й доцільність більшого спрямування освітнього процесу на формування у майбутніх фахівців загальнокультурних і професійних компетентностей, соціально-особистісних якостей, активно-творчих ініціатив, аналітичності, розуміння сучасних соціально-комунікаційних технологій позиціонування суб'єктів соціальної діяльності тощо.

Актуальність дослідження зумовлена також недостатньою розробленістю теми в науковій літературі. Праці, у яких порушується це питання, по-перше, є нечисленими, по-друге – не дають повної картини для усвідомлення масштабів і серйозності проблеми, не завжди пропонують конкретні шляхи її вирішення. Тож вивчення сис-

теми професійної підготовки майбутніх PR-фахівців – актуальна наукова проблема. Її вивчення сприятиме також формуванню цілісного уявлення про нинішній стан та подальший розвиток підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження корелює із завданнями реалізації Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р. і відповідає «Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті» (2002).

Дисертація пов'язана з цільовою комплексною програмою науково-дослідної роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти (номер державної реєстрації 0118U100212) та комплексної наукової теми кафедри PR і журналістики КНУКіМ «Соціальні комунікації в Україні в контексті світової науки» (державний реєстраційний номер 0111U000510).

Мета дослідження – розв'язання комплексної проблеми наукових та прикладних положень розвитку професійної підготовки фахівців зі зв'язків із громадськістю у вищій школі України на засадах дуальної освіти, оптимізації інноваційної освітньої діяльності, компетентнісно-інтегративного підходу.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- з'ясувати стан наукової розробленості й окреслити методологію дослідження проблеми професійної підготовки піар-фахівців у ЗВО України;
- простежити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на ефективність фахової підготовки піар-спеціалістів у вищій школі;
- узагальнити зарубіжний досвід підготовки піарників;
- проаналізувати генезу й сучасний стан PR-освіти в Україні;
- окреслити й систематизувати нормативно-правове та методичне забезпечення процесу навчання фахівців із публік рилейшнз у ЗВО України;
- запропонувати та обґрунтувати модель дуальної PR-освіти на засадах компетентнісно-інтегративного підходу;
- охарактеризувати процес удосконалення інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників вищої школи та розкрити зміст технологізації професійної підготовки PR-фахівців;
- сформулювати рекомендації щодо розробки й впровадження стандарту вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю.

Об'єкт дослідження – процес управління та система становлення і розвитку підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій.

Предмет дослідження – концепції, технології та моделі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю у закладах вищої освіти України.

Методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення завдань дисертації застосовано комплекс найбільш релевантних наукових методів і прийомів із урахуванням міждисциплінарного характеру досліджуваної проблеми (взаємодія соціальних комунікацій і педагогіки), а також особливостей об'єкта аналізу. Методологія базується на компетентнісно-інтегративному та системному підходах, що передбачає не лише когнітивну орієнтацію вищої освіти, а переорієнтацію її на нові цілі

освітнього процесу й багатовимірну оцінку в межах концептів «компетентність» і «компетенції». Системно-діяльнісний підхід дозволяє розмежувати на методологічному та предметному рівнях сфери журналістики, реклами і PR, закладає підвалини для вивчення об'єктів підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій, розроблення та впровадження освітніх стандартів. Теоретико-методологічною основою слугували також ідеї соціокультурного та загальнонаукового підходів, що відображають закономірності динаміки наукового пізнання та зміни парадигм науки: діалектичного (розкриває суть освітніх процесів і соціально-комунікаційних практик у їх взаємозв'язку) та синергетичного (пояснює в межах модернізації необхідність і умови появи нової ефективної PR-освіти, яка не дорівнює сумі додатків, а утворює на системній основі новий рівень). Для розкриття впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на підготовку PR-фахівців у вищій школі застосовано поліфункціональний метод; для систематизації й компаративного розгляду дефініцій основних категорій і понять професійної підготовки піарників – метод термінологічного аналізу. Також для виділення основних завдань та інструментів дослідження означеної проблеми опиралися на історичний, логічний і теоретико-емпіричні методи – індукції, дедукції, аналогії, порівняння.

Теоретичні основи дослідження склали: підходи, присвячені вивченню питання фахової підготовки піарників у вищій школі (В. Березенко, О. Берегова, В. Королько, О. Курбан, В. Мойсеєв, О. Некрасова, Г. Почепцов, І. Рябець, ін.); теорії зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на освітній процес (З. Андрушкевич, Р. Бландел, О. Бухнієва, Д. Іванов, В. Нечаєв, І. Сидорська, Г. Терещук, О. Філатова, ін.); підходи до аналізу генезису та сучасного стану PR-освіти в Україні (А. Киричок, А. Нуржинська, М. Зацерківна, А. Зінченко, В. Курілло і О. Савченко, В. Лебачін, М. Саппа, ін.); розроблення й упровадження педагогічних технологій (Н. Бурдейна, Л. Ващенко, К. Віаніс-Трофименко, Р. Гуревич, В. Загвязинський, І. Зимня, О. Кутузов, О. Марков, Т. Ісаєв, ін.); моделювання освітнього процесу на дуальних і компетентнісно-інтегративних засадах (М. Берулава, С. Блек, Н. Васильков, О. Гілязова, М. Дернова, Д. Ільницький, О. Макарова, Н. Харитонова, Т. Щербакова та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів визначається об'єктом і предметом дослідження. Уперше цілісно вивчено комплексну проблему наукових та прикладних положень розвитку професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю у вищій школі України. Визначено теоретико-методологічні та соціально-комунікаційні засади, проаналізовано концептуальні основи та сучасний стан підготовки піарників, розглянуто напрями вдосконалення та перспективи її розвитку. На цій основі випрацьовано авторський підхід до розв'язання проблеми й одержано результати, наукова новизна яких полягає в тому, що

здійснена спроба:

– цілісного підходу до вивчення, аналізу та оцінки професійної підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій;

уперше:

– виокремлено зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на ефективність підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю у вищій школі; розглянуто нормативно-правове й методичне її забезпечення у структурі ЗВО на сучасному етапі;

- запропоновано й доведено доцільність запровадження дуальної моделі вищої PR-освіти в Україні, орієнтованої на компетентнісно-інтегративний підхід;

- обґрунтовано застосування основних освітніх принципів у межах зазначеної моделі та підходу (інтеграції фахового знання і практичної сфери його застосування; активізації самопізнання, самооцінки та самоврядування; доцільності; взаємодії викладача й студента; єдності індивідуальної та групової діяльності; акмеологічний; інноваційності та інформатизації навчання); виокремлено ключові компоненти моделі (цільовий, мотиваційний, змістовний, діяльнісний, оціночний, результативний);

- виділено конститутивні елементи професійної компетентності викладача PR-дисциплін (адаптаційно-інноваційні, навчально-методичні, науково-дослідницькі, інформаційно-комунікаційні, ціннісно-сміслові та соціально-організаційні);

удосконалено:

- сутність базових понять дослідження («зв'язки з громадськістю» (public relations), «професійна підготовка» або «підготовка кадрів», «професійна освіта», «PR-фахівець» або «спеціаліст зі зв'язків з громадськістю»);

- підходи до проведення дослідження важливих сегментів світового досвіду підготовки PR-фахівців;

набули подальшого розвитку:

- практичні й теоретичні підходи до вивчення теорії та історії прикладних соціально-комунікаційних технологій;

- класифікація структурних частин професійної компетентності PR-фахівця;

- категоріально-поняттєвий апарат дослідження підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій;

- рекомендації щодо розробки стандарту вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю.

Практичне значення одержаних результатів. Здобуті результати спрямовані на подальший прикладний розвиток професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю у ЗВО України на засадах дуальної освіти, оптимізації інноваційної діяльності, компетентнісно-інтегративного підходу. Матеріали дисертації, теоретичні висновки та практичні рекомендації можуть бути використані під час розроблення освітніх і професійних стандартів підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю, а також покладені в основу кваліфікаційних вимог, навчальних планів, освітніх програм. Результати роботи можуть слугувати базою для розроблення сучасних технологій професійної підготовки PR-фахівців, уточнення змісту та структури навчально-методичних комплексів їхньої підготовки в сучасних умовах. Результати наукового пошуку можуть використовуватися для розроблення майстер-класів, тренінгових програм, навчальних курсів за вибором студентів у процесі їхньої підготовки до соціально-комунікаційної діяльності. Основні положення дисертаційної роботи можуть використовуватися в системі післядипломної та педагогічної освіти.

Особистий внесок здобувача. У пропонованій кваліфікаційній науковій праці відображено концепції та результати комплексного аналізу автором підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій, зокрема професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю на тлі модернізаційних та інноваційних процесів у вищій школі України. Дисертація, автореферат, опубліковані наукові

статті, у яких викладені основні положення дослідження, висновки й рекомендації, що характеризують наукову новизну, є особистим здобутком автора.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом їх презентації та обговорення на міжнародних, всеукраїнських, галузевих науково-практичних конференціях: «Теорія і практика розвитку наукових знань» (м. Київ, 2018); «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи» (м. Львів, 2018); «Педагогіка в країнах ЄС і Україні на сучасному етапі» (м. Бая-Маре, Румунія, 2018); «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. Діалог культур» (Варшава-Ужгород-Херсон, 2019); «Імідж і репутація» (м. Київ, 2019); «Модернізація системи освіти: світові тенденції та національні особливості» (м. Каунас, Литва, 2019).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 11 одноосібних публікаціях, із яких 5 статей: зокрема 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз, 6 праць – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (310 найменувань), одного додатку. Загальний обсяг дисертації – 243 сторінки, із яких 194 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір наукової теми, її актуальність, визначено зв'язок із науковими програмами й темами; окреслено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження; охарактеризовано комплекс застосовуваних методів і прийомів наукового аналізу; розкрито наукову новизну, теоретичну й практичну значущість для теорії та практики соціальних комунікацій; з'ясовано особистий внесок здобувача, наведено форми апробації основних результатів.

У **першому розділі** – «Джерельна база і теоретико-методологічні засади дослідження проблеми підготовки піар-фахівців у вищій школі України» – подається огляд стану наукового розроблення проблеми та джерельної бази дослідження, окреслюються методологічні засади, аналізується вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на ефективність фахової підготовки PR-спеціалістів.

Попри зростання інтересу науковців і практиків, тема залишається малодослідженою й актуальною. На підставі розгляду джерел як системи носіїв інформації запропонований поділ їх на групи за основоположними спільними ознаками: а) праці, безпосередньо присвячені проблемі підготовки кадрів зі зв'язків із громадськістю у вищій школі; б) роботи, що розкривають контекст проблеми, пов'язаний зі станом і розвитком PR як соціального інституту та наукової галузі в Україні, а також дослідження, присвячені зарубіжному досвіду підготовки фахівців; в) нормативно-правові та організаційно-методичні джерела, які стосуються педагогіки вищої школи та підготовки кадрів в умовах модернізації вищої освіти України на сучасному етапі.

Виокремлено ключові аспекти й підходи, необхідні для теоретичного обґрунтування, розроблення та реалізації моделі формування PR-фахівців у закладах вищої освіти: компетентнісно-інтегративний, системно-діяльнісний, діалектичний та сине-

етичний підходи, аналіз термінологічний та джерел, методи діагностики й розгляду стану професійної підготовки піарників, узагальнення та моделювання, принцип єдності теорії та практики, сходження від абстрактного до конкретного. Важливими з методологічної точки зору також є, по-перше, диференціація на предметному й галузевому рівнях журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, і, по-друге, концепція чотирьох моделей PR, що базується на методології Дж. Грюніга та Т. Ганта і слугує своєрідною «системою координат» під час роботи над освітніми моделями й стандартами в галузі.

Розглянуто вплив на ефективність підготовки висококваліфікованих кадрів у галузі соціально-комунікаційних технологій двох груп факторів – внутрішніх і зовнішніх. Ідеться про аналіз внутрішнього (виховного, науково-дослідного, адміністративного та ін.) та зовнішнього (що формується за межами освітнього простору закладу, наприклад ринок або PR-культура) середовищ. Указані фактори визначені на основі організаційно-управлінського та когнітивно-орієнтованого параметрів.

У другому розділі – **«Концептуальні засади й сучасний стан підготовки піар-фахівців у закладах вищої освіти: зарубіжний досвід та український контекст»** – розкривається зарубіжний і український досвід становлення та функціонування, нормативно-правове та методичне забезпечення навчального процесу PR-освіти у вищій школі.

Вивчення світового досвіду валиве для створення власної системи підготовки кадрів у сфері зв'язків із громадськістю. Значущими в методологічному плані тут є: урахування культурно-історичного й регіонального контекстів підготовки PR-фахівців у закладах вищої освіти України та етичних засад української культури; міждисциплінарність та інтегрованість освітнього процесу; розвиток національної методологічної та наукової шкіл PR; оптимізація навчального процесу, де особлива увага звертається на формування дисциплінарного блоку з базовим і варіативним компонентами; практичний синтез традиційних та інноваційних методів навчання.

Сучасний стан PR-освіти в українській вищій школі невіддільний від запозичень закордонних моделей, від певної еkleктики, проте має відбутися не механічне запозичення, а впровадження інноваційних форм, що ґрунтуються на українському досвіді та регіональній ментальності PR-діяльності.

Як соціальний інститут зв'язки з громадськістю перебувають на стадії становлення, що підтверджується відсутністю заснованих «наукових шкіл», розпорошеною мережею товариств і асоціацій. Триває напрацювання організаційно-нормативної та наукової бази для обґрунтування вищої професійної PR-освіти, продовжується концептуалізація на глибокому науковому рівні піару як напряму соціальних комунікацій.

Уточнена періодизація PR-освіти в Україні – виокремлено 4 етапи: підготовчий (1993–2006), ранній (2006–2010), основний (2010–2014) і сучасний (із 2014 р.).

Наголошується, що рівень підготовки PR-фахівців недостатній і для підготовки кадрів, і для розвитку PR-галузі. Саме звернення до нормативно-правового підходу нашою країною на розуміння того, що майбутнє зв'язків з громадськістю у нашій країні можливе не лише на засадах компетентнісного підходу, а й на інтегративному

фундаменті «освіта–наука–інновації–ринок», що забезпечить умови для розробки сучасних стандартів і впровадження відповідних систем управління якістю освіти.

Для розвитку PR-освіти варто зафіксувати на нормативно-правовому рівні автономний статус спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у межах галузі знань і на пряму підготовки «Соціальні комунікації», а не «Журналістика». Необхідні корективи концепції організації та управління розвитку ЗВО в плані підприємницького стилю роботи (що передбачає дуальну систему освіти) та дослідницького формату, без якого PR як наукова галузь не розвиватиметься, відповідно не поглиблюватиметься у теоретико-методологічному аспекті соціально-комунікаційний дискурс, створюючи підстави для редукції піару до журналістського фаху.

У третьому розділі – **«Професійна підготовка спеціалістів зі зв'язків із громадськістю в українській вищій школі: напрями удосконалення та перспективи розвитку»** – обґрунтована дуальна модель PR-освіти на базі компетентнісно-інтегративного підходу, розкрито особливості оптимізації інноваційної діяльності педагогічних кадрів щодо підготовки студентів-піарників і технологізації їхньої професійної підготовки, запропоновано рекомендації для розроблення й впровадження стандарту вищої освіти.

Вивчалася дуально-орієнтована модель побудови навчального процесу підготовки спеціалістів у галузі зв'язків з громадськістю у Київському національному університеті культури і мистецтв. Ініційована кілька років тому, вона продемонструвала, що є, по-перше, практико-орієнтованим видом навчання, відповідає вимогам національної та регіональної економік, а по-друге, навчання, засноване на соціальному партнерстві університету й профільних інформаційних організацій, спрямоване на успішну професійну та соціальну адаптації майбутніх фахівців. Освітні програми бакалаврату за спеціалізацією «Реклама та зв'язки з громадськістю» розроблені, виходячи саме з реалізації завдань дуальної системи навчання: 1) наближеність змісту виробничої практики до освоєння професійних компетенцій в умовах профільної організації з урахуванням індивідуального підходу; 2) підготовка кадрів відповідно до потреб і замовлень роботодавця; 3) здійснення в університеті й на робочому місці інтеграції між теоретичною складовою та практичними заняттями, коли важливу роль відіграє процес формування безперервної індивідуальної освітньої траєкторії. Взаємозв'язок освітньої системи й реального сектору базується на єдності та взаємодії трьох методологічних платформ: а) компетентнісної (формування компетенцій викладача та студента), б) інтегративної (передбачає два аспекти: перший – поєднання елементів академічної, журналістської та бізнесової моделей PR-освіти, другий – забезпечення конкурентоздатності фаху й підвищення попиту на спеціалістів галузі за рахунок взаємодії між наукою, освітою та реальним сектором), в) технологічної (використання сучасних технологій професійного навчання у процесі формування фахової компетентності студентів PR-спеціальності).

У ході дисертаційного дослідження доведено важливість застосування основних освітніх принципів: інтеграції фахового знання і практичної сфери його застосування; активізації самопізнання, самооцінки та самоврядування; доцільності; взаємодії викладача й студента; єдності індивідуальної та групової діяльності; акмеологічний; інноваційності та інформатизації навчання. Запропоновано компоненти цієї

моделі: цільовий, мотиваційний, змістовний, діяльнісний, оціночний, результативний. Означено структурні частини професійної компетентності PR-фахівця: 1) базові (загальні) – соціально-особистісні, когнітивно-аналітичні, контрольно-методичні та інформаційно-комунікативні; 2) фахово-орієнтовані – підготовчо-організаційні, спічрайтерські, іміджмейкерські, журналістські. У системі технологізації професійної підготовки виділено три складові: освітні технології, орієнтовані на інтенсифікацію та активізацію діяльності студентів, тобто студентоцентричні; технології навчання на основі організації освітнього процесу та ефективності управління ним; інформаційно-комунікаційні технології.

Сформульовано рекомендації щодо розроблення й упровадження стандарту вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю. Особлива увага акцентується на пункті «Загальні характеристики», де в рубриці «Галузь знань» має значитись не «Журналістика», а «Соціальні комунікації» (06): вони є ширшими за обсягом, уміщують у себе журналістику разом із рекламою (062) та PR (063). Наголошується на методологічній та предметній відмінності журналістики та зв'язків з громадськістю, тому обґрунтовано недоцільність редукувати останню до рівня спеціалізації.

Обґрунтовано роль у процесі розробки й затвердження стандарту для бакалаврів і магістрів науково-дослідної роботи та долучення експертів і фахівців реального сектору PR, які, згідно з дуально-орієнтованою моделлю, мають допомогти педагогам-теоретикам розробити критерії якісних освітніх послуг у сфері публік рилейшнз.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів розв'язання комплексної проблеми наукових та прикладних положень розвитку професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю у вищій школі України на засадах дуальної освіти, оптимізації інноваційної діяльності, компетентнісно-інтегративного підходу дозволило сформулювати такі висновки:

1. Тема підготовки кадрів у галузі зв'язків з громадськістю, незважаючи на зростання до неї інтересу, залишається актуальною та малодослідженою. Науковці й практики постійно акцентують увагу на необхідності вирішення питання підготовки фахівців із PR, і це потребує ґрунтовного вивчення та послідовного практичного впровадження на рівні нормативно-правового й організаційно-методичного аспектів PR-освіти. На підставі розгляду джерел як системи носіїв інформації запропонований поділ їх на групи за основоположними спільними ознаками: а) праці, безпосередньо присвячені проблемі підготовки кадрів зі зв'язків з громадськістю у вищій школі; б) роботи, що розкривають контекст проблеми, пов'язаний зі станом і розвитком PR як соціального інституту та наукової галузі в Україні, а також дослідження, присвячені зарубіжному досвіду підготовки фахівців; в) нормативно-правові та організаційно-методичні джерела, які стосуються педагогіки вищої школи та підготовки кадрів в умовах модернізації вищої освіти України на сучасному етапі.

Визначені такі ключові методологічні аспекти й підходи, необхідні для теоретичного обґрунтування, розробки та реалізації моделі формування PR-фахівців у за-

кладах вищої освіти: компетентісно-інтегративний, системно-діяльнісний, діалектичний та синергетичний підходи, аналіз термінологічний та джерел, методи діагностики й вивчення стану підготовки PR-фахівців, принцип єдності теорії та практики, метод сходження від абстрактного до конкретного. Важливими є диференціація на предметному й галузевому рівнях журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, а також концепція чотирьох моделей PR, що базується на методології Дж. Грюніга та Т. Ганта. Вона є своєрідною «системою координат» під час роботи над освітніми моделями й стандартами в галузі.

2. Підготовка кадрів у галузі соціально-комунікаційних технологій відбувається у взаємодії науково-освітнього простору ЗВО із соціально-економічним та інформаційним середовищами. Вивчення впливу такої взаємодії дозволило виокремити дві групи факторів, що впливають на підготовку PR-фахівців. До першої групи віднесено внутрішні фактори: зміст навчальних планів і навчально-методичних комплексів, їхнє наповнення, науково-методичне забезпечення та кваліфікаційний рівень викладацького складу, впровадження нових професійних стандартів та застосування новітніх освітніх технологій, матеріально-технічну базу, ергономіку освітнього процесу тощо. Другу групу становлять зовнішні чинники: формування та функціонування інформаційного середовища, комунікаційна дійсність, PR-культура та ринок, науково-технічний прогрес, соціально-економічна динаміка країни, етичні й правові аспекти, замовлення роботодавців і потреби суспільства, тотальність комунікації, нова цифрова реальність тощо. Указані фактори визначені на основі таких параметрів, як організаційно-управлінський, що впливає на всі складники освітнього процесу, та когнітивно-орієнтований, який розкриває вплив на регулювання процесу навчання й управління закладом.

3. Становлення PR-освіти пов'язується з розвитком прикладних соціально-комунікаційних технологій, на які звернули увагу ще на початку ХХ ст. За цей час світова наукова, професійна та освітня системи випрацювали низку правил, принципів, завдань і підходів як до розвитку піару, так і до підготовки фахівців. Вивчення міжнародного досвіду підштовхує до розуміння того, що розвиток PR-освіти в Україні повинен здійснюватися у межах інтеграції до системи світової практики навчання з урахуванням культурно-історичних особливостей становлення держави та регіональних контекстів. Підготовка кадрів для галузі пов'язана з можливістю засвоєння нових видів і форм освітніх напрямів, із упровадженням інноваційних дисциплін і підходів до освітнього процесу та міждисциплінарних засад. Сучасний стан підготовки кадрів в Україні невіддільний від запозичень закордонних моделей та певної еkleктики, проте має відбуватися не механічне перенесення, а впровадження інноваційних форм. Фіксується також домінування російського фактору під час проведення піар-акцій та в освітньому процесі. Інтереси безпеки спонукають до розвитку національної системи PR-освіти з урахуванням сучасних тенденцій і гуманістичних та культурно-національних принципів України.

4. У результаті аналізу генези й нинішнього стану української освіти виявлено, що зв'язки з громадськістю як соціальний інститут поки що перебувають на стадії становлення, що підтверджується відсутністю потужних «наукових шкіл», розпорошеною мережею товариств і асоціацій тощо. Триває напрацювання наукової й орга-

нізаційно-нормативної бази для обґрунтування вищої професійної освіти PR-фахівців, продовжується концептуалізація на науковому рівні піару як напряму соціальних комунікацій. Спостерігається низький рівень розробленості освітніх моделей і методик, технологій викладання, недостатня кількість змістовно-якісних і логічно-структурованих навчальних планів та адаптованих до практики посібників і підручників, не розроблені та не затверджені освітні стандарти. Відсутня постійна фахова співпраця теоретиків і практиків галузі.

Із урахуванням конкретно-історичних і національних особливостей, освітніх і професійних практик уточнена періодизація PR-освіти в Україні. Виокремлено чотири її етапи: підготовчий (1993–2006), ранній (2006–2010), основний (2010–2014) і сучасний (із 2014).

5. Важливими атрибутами розвитку PR-галузі є нормативно-правова система, забезпечення наукової та державної підтримки української PR-освіти, яка має здійснюватися на засадах компетентнісного підходу та на інтегративному фундаменті «освіта – наука – інновації – ринок», що забезпечить умови для розробки сучасних стандартів і впровадження систем управління якістю. Задля цього слід трансформувати освітній простір, адже в нинішньому його вигляді складно говорити про системну платформу для формування фахівців зі зв'язків з громадськістю, рівень підготовки яких відповідав би новітнім трендам, потребам ринку, соціальному проектуванню комунікаційної діяльності тощо. Варто зафіксувати на нормативно-правовому рівні автономний статус спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у межах галузі знань і напряму підготовки «Соціальні комунікації», а не «Журналістика», для чого необхідні корективи самої концепції організації та управління розвитку ЗВО. Це дозволить закласти підґрунтя для підприємницького стилю роботи (передбачає дуальну систему) і дослідницького формату, без якого PR не розвиватиметься як наукова та освітня галузь, не поглиблюватиметься у теоретико-методологічному аспекті, триватиме його редукція до журналістського фаху. Аналіз нормативно-правового та методичного забезпечення дає підстави стверджувати, що його недостатньо як для підготовки висококваліфікованих фахівців у цій сфері, так і для розвитку PR-галузі загалом.

6. Запропонована й обґрунтована дуальна модель вищої PR-освіти: опирається на компетентнісно-інтегративний підхід, що передбачає фундаментальну підготовку майбутніх фахівців на академічних засадах; основою її виступає скоординований взаємозв'язок освітньої системи і реального сектору. Базується вона на єдності та взаємодії трьох методологічних платформ: а) компетентнісної (формування компетенцій викладача й студента), б) інтегративної (передбачає два аспекти: перший – поєднання елементів академічної, журналістської та бізнесової моделей PR-освіти, другий – забезпечення конкурентоздатності фаху й підвищення попиту на спеціалістів галузі за рахунок взаємодії між наукою, освітою та реальним сектором), в) технологічної (використання сучасних технологій професійного навчання у процесі формування фахової компетентності студентів PR-спеціальності). Для реалізації компетентнісного підходу основними мають стати освітні принципи: інтеграції фахового знання і практичної сфери його застосування; активізації самопізнання, самооцінки і самоврядування; доцільності; взаємодії викладача та студента; єдності індивідуальної та групової діяльності; акмеологіч-

ний; інноваційності та інформатизації навчання. Визначено й описано компоненти моделі: цільовий, мотиваційний, змістовний, діяльнісний, оціночний, результативний. Структурні частини професійної компетентності: 1) базові (загальні) – соціально-особистісні, когнітивно-аналітичні, контрольні-методичні, інформаційно-комунікативні; 2) фахово-орієнтовані – підготовчо-організаційні, спічрайтерські, іміджмейкерські та журналістські.

7. Під професійною компетентністю науково-педагогічного працівника розуміємо інтегральну характеристику професійної особистості, яка має високий рівень педагогічної майстерності та широкий кластер компетенцій, що дає їй можливість перетворити предметний зміст дисципліни викладання на засіб професійно-особистісного становлення фахівців. Інноваційно-педагогічна діяльність викладача передбачає навчально-методичну, науково-дослідну та інформаційну практики, об'єктом якої постають численні новації. Процес удосконалення в контексті дуальної моделі на засадах компетентісно-інтегративного та практико-орієнтованого підходів передбачає формування на рівні особистості інтегративно-динамічного утворення, до якого входять ієрархічно-пов'язані компоненти компетентностей. Ключовими елементами професійної компетентності викладача PR-дисциплін є: адаптаційно-інноваційний, навчально-методичний, науково-дослідницький, інформаційно-комунікаційний, ціннісно-смісловий та соціально-організаційний.

Освітні та навчальні технології є системою обґрунтованих дій усіх учасників освітнього процесу, взаємозв'язком операцій, технічних навичок та функцій студентів і викладачів. Процес підготовки повинен відповідати критеріям науковості, системності, структурованості, керованості та управління. Технологізація підготовки PR-фахівця поєднує три складники: освітні технології, орієнтовані на інтенсифікацію та активізацію діяльності студентів, тобто студентоцентричні (кейс-стаді, портфоліо, дослідницьке навчання, проектування освітнього середовища ЗВО та моделювання професійної діяльності); технології навчання на основі організації освітнього процесу та ефективності управління останнім (дистанційного навчання, самоосвіти та розв'язання педагогічних задач); інформаційно-комунікаційні технології у PR-освіті.

8. У рекомендаціях щодо розробки й упровадження стандарту вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю особлива увага звернена на пункт «Загальні характеристики», де в рубриці «Галузь знань» має значитись не «Журналістика», а «Соціальні комунікації» (06). Вони ширші за обсягом від журналістики, вміщують у себе її разом із рекламою (062) та PR (063). У стандарті мають бути компетентності, які визначають специфіку підготовки фахівців зі спеціальності 063 «Зв'язки з громадськістю», та результати навчання, які вказують на те, що випускник повинен знати, розуміти та виконувати.

Обґрунтовано вагому роль у процесі розроблення та затвердження стандарту для бакалаврів і магістрів науково-дослідної роботи та долучення експертів і фахівців реального сектору PR, які, згідно з дуально-орієнтованою моделлю, мають допомогти педагогам-теоретикам розробити критерії якісних освітніх послуг у сфері паблік рилейшнз. До них відносяться ерудиція, професійна підготовка, високі показники здібностей у різних галузях знань (академічного, журналістсь-

кого та бізнесового напрямів), дотримання правил професійного кодексу та етикету PR-спеціаліста, володіння мистецтвом презентації (самопрезентації), навичками організації спеціальних заходів і проектів, а також уміння формувати думку громадськості й керувати нею.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми управління, становлення і розвитку підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій. Подальшої уваги заслуговують: розроблення інтерактивних та інноваційних технологій формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців PR-галузі; питання розвитку означеної компетентності в системі післядипломної освіти; ризики та проблеми, пов'язані з формуванням професійної компетентності PR-фахівця у системі неформальної та інформальної освіти тощо.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Коржова Т. В. Зарубіжний досвід підготовки PR-фахівців: уроки для України. *Образ: науковий журнал*. Суми; Київ, 2018. Вип. 3 (29). С. 84-92.
2. Коржова Т. В. Проблеми нормативно-правового забезпечення підготовки спеціалістів із зв'язків з громадськістю в системі вищої школи України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2018. №4. С. 110-116.
3. Коржова Т. В. Реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки PR-фахівців у закладах вищої освіти України. *Вісник Книжкової палати: науково-практичний журнал*. Київ, 2019. №1 (270). С. 14-18.
4. Коржова Т. В. Зв'язки з громадськістю в контексті пострадянського освітнього простору: тенденції та перспективи. *Вісник Книжкової палати: науково-практичний журнал*. Київ, 2019. №2 (271). С. 11-15.

Статті в зарубіжних наукових виданнях,

що включені до міжнародних наукометричних баз

5. Korzhova T. The anti-crisis PR as the priority trend of the training in the modern institutes of higher education of Ukraine. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna, 2019. №1. P. 12-16.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Коржова Т. В. Оцінка якості підготовки PR-фахівців у вищій школі України на сучасному етапі. *Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 грудня 2018 р.* Львів: Львівська фундація суспільних наук, 2018. С. 45-47.
7. Коржова Т. В. Інтеграція та основні блоки навчальних дисциплін PR-освіти у вищій школі України. *International scientific and practical conference «Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage»*, Baia Mare, Romania, 21-22 December 2018. Baia Mare, 2018. P. 59-62.
8. Коржова Т. В. Оптимізація теоретичної складової навчального процесу з підготовки PR-спеціалістів в закладах вищої освіти України. *Теорія і практика розвитку наукових знань (частина II): матеріали III Міжнародної науково-*

- практичної конференції* м. Київ, 29-30 грудня 2018 року. Київ: МЦНД, 2018. С. 22-23.
9. Коржова Т. В. Сучасний ринок PR та його роль у формуванні навчального процесу в вищій школі. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Варшава-Ужгород-Херсон, 28 лютого 2019 року. Варшава-Ужгород-Херсон, 2019. С. 241-243.
 10. Коржова Т. В. Підготовка PR-фахівців у вищій школі України: питання вдосконалення професійного стандарту. *Імідж і репутація: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* м. Київ, 20 березня 2019 року. Київ: КНУКіМ, 2019. С. 147-152.
 11. Коржова Т. В. Специфіка PR-освіти в вищій школі: адекватність освітніх моделей завданням і викликам галузі. *II International scientific conference «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities»* Kaunas, Lithuania, 22 February 2019. Kaunas: Izdevniecība «Baltija Publishing». P. 443-445.

АНОТАЦІЯ

Коржова Т. В. Професійна підготовка фахівців зі зв'язків з громадськістю у закладах вищої освіти України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.06 – «Прикладні соціально-комунікаційні технології» (27 – соціальні комунікації). – Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено розв'язанню комплексної проблеми наукових та прикладних положень процесу управління, становлення і розвитку підготовки кадрів у галузі прикладних соціально-комунікаційних технологій.

Досліджено закономірності наукової розробленості проблеми. Виокремлено зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на ефективність підготовки PR-фахівців у закладах вищої освіти України; розглянуто нормативно-правове й методичне забезпечення. Визначено та обґрунтовано основні засади й ключові елементи моделі дуальної піар-освіти на підставі компетентнісно-інтегративного підходу та пов'язані з нею конститутивні аспекти професійної компетентності педагогічних кадрів, технологізації освітнього процесу. Запропоновано рекомендації щодо розроблення й упровадження стандартів вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків із громадськістю.

Ключові слова: соціальні комунікації, підготовка кадрів, зв'язки з громадськістю, вища школа, заклад вищої освіти України, дуальна модель PR-освіти, компетентнісно-інтегративний підхід, професійний стандарт.

АННОТАЦИЯ

Коржова Т. В. Профессиональная подготовка специалистов по связям с общественностью в заведениях высшего образования Украины. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.06 – «Прикладные социально-коммуникационные технологии» (27 – социальные коммуникации). – Киевский национальный университет культуры и искусств, Министерство культуры Украины, Киев, 2019.

Диссертация посвящена решению комплексной проблемы научных и прикладных положений процесса управления, становления и развития подготовки кадров в области прикладных социально-коммуникационных технологий.

Исследованы закономерности научной разработанности проблемы. Выделены внешние и внутренние факторы, влияющие на эффективность подготовки PR-специалистов в учреждениях высшего образования Украины; рассмотрены нормативно-правовое и методическое обеспечения. Определены и обоснованы важнейшие принципы и ключевые элементы модели дуального образования в области PR на основании компетентностно-интегрированного подхода и связанные с ней конститутивные аспекты профессиональной компетентности педагогических кадров, технологизации образовательного процесса. Предложены рекомендации по разработке и внедрению стандартов высшего образования по подготовке специалистов в области связей с общественностью.

Ключевые слова: социальные коммуникации, подготовка кадров, связи с общественностью, высшая школа, учреждение высшего образования Украины, дуальная модель PR-образования, компетентностно-интегрированный подход, профессиональный стандарт.

ANNOTATION

Korzhova T.V. Professional training of specialists in public relations in institutions of higher education in Ukraine. - Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The dissertation on gaining the scientific degree of the Candidate of Science in Social Communications, Speciality 27.00.06 – «Applied social-communicative technologies» (27 – Social Communications). – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

With reference to the examination of sources as a system of information media, it is suggested to divide them into groups according to quintessential common denominators: a) works devoted exclusively to the problem of the professional training of specialists in public relations in institutions of higher education; b) works referring the problem context, connected with the state and development of PR as a social institution and scientific field in Ukraine, and also researches dedicated to foreign countries' experience in the professional training of specialists in public relations; c) statutory and regulatory, organizational and methodical sources related to the tertiary education and professional training of specialists in conditions of higher education modernization in Ukraine at the present stage.

The two groups of factors are identified, which influence the professional training of PR-specialists. The first group consists of internal factors: the content of educational plans and methodological complexes, their subject-matter, methodological frameworks and the qualification level of academic staff, implementation of new professional standards and the level of advanced educational technologies, material and technical resources, ergonomic aspects of the educational process, etc. The second group consists of external factors: formation and functioning of the information environment, communication reality, PR-culture and market, scientific and technological advance, social and economic dynamics of the country, ethical and legal issues, orders of employers and demands of the society, communication totality and a new digital reality, etc.

It is investigated, that the modern state of the PR-education in Ukraine isn't free of foreign models borrowings and certain eclecticism, but it isn't referred to the mechanical transference, it can be rather called the innovative forms implementation. The overwhelming dominancy of Russian factor during arranging of various PR-exercises is established. Security interests impel to the development of a national system of PR-education taking into account the modern tendencies and with the foundation of Ukrainian cultural and national principles.

It is defined, that public relations as a social institution are still in their infancy, it is evidenced by the absence of founded "scientific schools", a scattered network of societies and associations. The consistency is absent in the educational field, a low level of division of PR-education models and methods, teaching technologies, a lack of comprehensive and qualitative, logical and structural educational plans, practice-oriented reference-books and textbooks, undeveloped and unapproved educational standards are noticed. The periodization of the PR-education in Ukraine is specified. Four stages are designated: a preliminary stage (1993–2006), an early stage (2006–2010), a basic stage (2010–2014) and a modern stage (since 2014).

The dual model of the PR-education is suggested and substantiated: founded on the competency-based and integrative approach, what presupposes a fundamental professional training of future specialists according to academic principles; the coordinated interconnection between the educational system and a real sector serves as a foundation. This coherence is based on the consistency and interaction of three methodological platforms: a) competency-based, b) interactive, c) technological.

The recommendations regarding development and implementation of the higher education standards into the professional training of specialists in public relations are suggested. The primary focus is on substantiation of the section «General characteristics», where «Social Communications» (06) rather than «Journalism» must stand in the heading «the field of expertise». The notion of social communications has broader scope and is more comprehensive than journalism, comprising it together with advertising (062) and PR (063). The standard must consist of those competencies, which define the specificity of the professional training of specialists in the specialization 063 «Public Relations» and educational outcomes, which indicate clearly what a graduate must know, understand and perform.

The thesis concerning an influential role of the research and scientific work in the process of development and approval of the higher education standard in the field of pub-

lic relations for undergraduate and postgraduate students and of involvement of experts and specialists of the PR real sector, who, in accordance with the dual-oriented model of education, must help educationists to develop criteria of qualitative educational services in this field.

Key words: social communications, professional training of specialists, public relations, higher education, institution of higher education in Ukraine, dual model of PR-education, competency-based and integrative approach, professional standard.

Підп. до друку 23.04.2019 р. Формат 60x84 1/16. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Вид.-обл. друк. арк. 0,9. Зам. 23. Наклад 100.

Видавець і виготовлювач
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.